

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ

ผู้เขียน นางสาวมะยงรี วงศ์กานกลม

ปริญญา พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร. หรรษา เศรษฐบุปผา อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก  
รองศาสตราจารย์ ดร. ชวพรพรรณ จันทร์ประสิทธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

#### บทคัดย่อ

ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานด้านสุขภาพเป็นความรู้ที่เกิดจากการสังสรรค์ประสบการณ์และถ่ายทอดสืบต่อกันในชุมชนอีสาน เน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมและสมดุลธาตุในร่างกาย การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยหมอพื้นบ้านและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 15 ราย และผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ จำนวน 10 ราย คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงร่วมกับการบอกต่อแบบลูกโซ่หรือสโนว์บอล รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2552 ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนอีสานมีการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ ทั้งด้านการป้องกัน การรักษาเยียวยา และการคืนสู่สุขภาพ ครอบคลุมด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ สอดรับกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานที่นำมาใช้ในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ ได้แก่ 1) สมุนไพร: ถอนพิษสุราสู่ภาวะสมดุลและบำรุงร่างกาย ในกรณีนี้มีการเลือกใช้สมุนไพรที่มีสรรพคุณถอนพิษสุรา ร่วมกับสรรพคุณในการปรับสมดุลและบำรุงร่างกาย 2) อาหาร: ขับพิษสุรา ปรับสมดุล บำรุงธาตุ ภายหลังจากการใช้สมุนไพรถอนพิษสุรา ผู้บำบัดจะเลือกให้อาหารที่มีสรรพคุณเสริมฤทธิ์สมุนไพรในการขับพิษหรือถอนพิษสุรา รวมทั้งการงดอาหารแสลง และเสริมอาหารบำรุงตามธาตุเจ้าเรือนเพื่อสร้างดุลยภาพธาตุในร่างกายของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ 3) การนวดและประคบ วิธีนี้ใช้เพื่อบรรเทา เยียวอาการปวดเมื่อย

กล้ามเนื้ออันเกิดจากการถอนพิษสุรา และ 4) พิธีกรรม: บำบัดรักษาแบบองค์รวม ผสานหลัก พุทธธรรม มีการใช้พิธีกรรมผนวกกับการตั้งสัจจะอธิษฐานและหลักธรรมทางศาสนา เป็นการเรียก ขวัญและเสริมสร้างกำลังใจในการบำบัดคงเวณดีมีสุรา การบำบัดเยียวยาดังกล่าวจะใช้ร่วมกันใน ลักษณะบูรณาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้ที่เป็น โรคติดสุรา

ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการ ดูแลผู้ที่เป็น โรคติดสุราที่เน้นการบำบัดสุขภาพแบบองค์รวม การผสมผสานแนวคิดภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในการดูแลสุขภาพกับภูมิปัญญาสากล จะก่อให้เกิด “ภูมิปัญญาร่วมสมัย” ในการบำบัดเยียวยาผู้ที่เป็น โรคติดสุราที่เหมาะสมกับบริบทสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่  
Copyright© by Chiang Mai University  
All rights reserved

**Thesis Title** Isan Local Wisdom for Health Care Among Persons with Alcohol Dependence

**Author** Ms. Mayuri Wongkwanklom

**Degree** Master of Nursing Science (Mental Health and Psychiatric Nursing)

**Thesis Advisory Committee**

Lecturer Dr. Hunsana Sethabouppha Advisor

Associate Professor Dr. Chawapornpan Chanprasit Co-advisor

**ABSTRACT**

Isan local wisdom regarding health is knowledge resulting from accumulated experiences and transferred from generation to generation among the Isan community. Such wisdom focuses on holistic health and stabilizing body elements. This qualitative research was thus designed to examine the use of Isan local wisdom for health care among persons with alcohol dependence. Informants included 15 traditional healers and traditional scholars, as well as 10 persons with alcohol dependence chosen by purposive sampling and snowball sampling. Data collection was undertaken during March to October 2009 through in-depth interviews and observation. Data analysis was performed through content analysis.

The results of this study demonstrated that Isan communities commonly applied their local wisdom to persons with alcohol dependence emphasizing health prevention, healing, and recovery covering physical, psychological, social, and spiritual dimensions consistent with that specific to the socio-cultural context. Isan local wisdom for health care among persons with alcohol dependence included: 1) *Herbs: alcohol detoxification, stabilizing bodily elements and nurturing*, in this case herbs with pharmacological action to detoxify the effects of alcohol along with stabilizing body elements and nurturing were chosen, 2) *Diet: alcohol detoxification, balancing and*

*nurturing body elements*, upon herbal application, healers adopted food types to enhance herbal action of detoxification. Further, taboo foods were avoided while nutritious foods were chosen according to the dominant body element of each person so as to enhance bodily element stabilization, 3) *Traditional massage and herbal compress*, this method was applied to relieve muscle pain as a result of alcohol detoxification, and 4) *Traditional rituals: holistic management integrated with Buddhist practicing*, in this case self commitment and Buddhist concepts were combined for enhancing “*Kwan*” (soul) and self confidence to cease drinking. All of these healing practices were integrated to foster efficient care among persons with alcohol dependence holistically.

These results thus reflect the significance of the application of Isan local wisdom in caring for persons with alcohol dependence focusing on a holistic approach. Integration of local wisdom and universal wisdom for health care will contribute to “contemporary wisdom” for healing persons with alcohol dependence suitable to the socio-cultural context during the era of globalization.